

УДК 091:025.32:004.65:004.451

ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ДАНИХ У КОДИКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ РУКОПИСНИХ КНИГ НА ПРИКЛАДІ БАЗИ ДАНИХ «КОДЕКС»

Ольга ІВАНОВА

*Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського,
пр. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 01039, Україна, тел. (044) 244-44-18*

Висвітлено специфіку описування та каталогізації рукописних книг, в тому числі, в автоматизованому варіанті; розкрито вирішення цього питання в Інституті рукопису НБУВ у вигляді бази даних «Кодекс», подано структуру бази, зміст основних полів, конкретні приклади використання бази даних у кодикологічних дослідженнях рукописів XVI ст. тощо. Обґрунтовується принцип формалізації “від загальних описів до деталізації”, підкреслено доцільність використання сучасних інформаційних технологій у дослідженнях великих масивів рукописів.

Ключові слова: кирилична рукописна книга XVI ст., кодикологічний опис, бази даних.

В епоху переходу до інформаційного суспільства актуального значення набуває проблема комп'ютеризації рукописної інформації, створення нових інформаційних технологій для обробки та наукового використання описів рукописних книг.

Комп'ютерні технології надають можливість відображення кодикологічного опису у системі електронної бази даних. Інформаційне відображення характеризується насамперед відтворенням структури самого об'єкта дослідження, тобто рукописної книги. Кодикологічний опис рукописної книги репрезентує її зовнішню та внутрішню структуру і функції, її форму та зміст, історію походження та побутування. Він заснований на вивченні закономірностей інформаційного відображення рукописної книги в часі і просторі. Кодикографічна діяльність, своєю чергою, реалізує науково-комунікаційну функцію між рукописною книгою та дослідниками через систему описових статей та їхнє формування в каталоги-описи¹. Дослідження цього типу особливо важливі для кодикології української книги та історії книжної культури в Україні. Скажімо, для періоду XVI ст. вони дають змогу через практичну реєстрацію всіх подробиць зовнішнього опису зібрати матеріал для вивчення загальних закономірностей формування української духовної культури, зокрема, мови, літератури, мистецтва, науки та освіти.

У зв'язку з необхідністю надання спеціалістам широкого доступу до інформації, яка міститься у рукописах, та оперативного її отримання актуального значення набули питання, пов'язані з можливістю створення автоматизованих технологій опису й пошуку інформації.

Розроблення системи електронного каталогу для рукописних фондів повинне вирішувати проблему фіксації, збереження й використання інформації з різних аспек-

¹ Дубровіна Л. А. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. – Київ, 1992. – С. 127, 155.

тів опису рукописних книг, специфічний синкретичний характер якого ускладнює складання формалізованого формату опису.

Розгорнуту інформаційну археографічну та кодикологічну модель опису українських рукописів як ієрархічну структуру було запропоновано в Інституті рукопису НБУВ у 1992 р.², де поряд з детальною структурою подано варіант стислого кодикологічного опису східнослов'янської рукописної книги. Схема опису кодексів була орієнтована водночас на забезпечення традиційних пошукових функцій і на можливості використання введених даних з науково-дослідною метою під час опису рукопису, коли можна залучити і пряму, і опосередковану інформацію для уточнення походження, змісту й атрибуції рукопису.

Запропонована схема мала враховувати радянський і світовий досвід в галузі археографії і кодикології, накопичений до початку 90-х років. Вона спиралася на пропозиції серії відомих «Методичних рекомендацій», виданих Археографічною комісією Академії наук СРСР, а також на інструкції опису рукописів, виданих СІВАЛ, в інформаційних бюлетенях «Polata knigopisnaja», на розгорнуту схему-інструкцію Паризького інституту історії текстів тощо.

Однак, поставлені дуже широкі завдання та обмежені можливості програмного забезпечення того часу не дали змоги завершити створення першої версії бази даних «Кодекс». Її почали відпрацьовувати у середині 90-х років і створювали паралельно з проведенням комплексного опису рукописних книг XIV–XVI ст. Базовим був визнаний масив рукописів XVI ст. у зв'язку із тим, що його характеристики як книгознавчого явища, що перебуває на межі історичного переходу від одного етапу в історії книги до іншого, акумулюють у собі типологічні риси попереднього етапу і закладають риси наступного періоду. Це дозволяє здійснити поступовий перехід за допомогою кодикографічних методів та схем хронологічно у попередні (XV, XIV, XIII, XII, XI ст.), і в наступні століття.

У 2001 р. в Інституті рукопису створили базу даних «Кодекс», призначену для зберігання описів кирилических рукописних книг, і в такий спосіб спробували вирішити основні проблеми, пов'язані із специфікою опису рукописних книг.

На відміну від бібліографічного опису друкованої книги, метою якого є реєстрація даних на титульному аркуші видання, каталогізація (формалізація) рукописних книг для комп'ютерних баз даних пов'язана з цілою низкою проблем, що вимагають принципово інших підходів.

Кодекс є не лише джерелом інформації, але й предметом дослідження низки дисциплін, що мають свою специфічну методику та визначаються низкою специфічних параметрів – джерелознавчим, кодикологічним, текстологічним, дипломатичним, бібліографічним, використання яких каталогізація сучасної друкованої книги не вимагає. Оскільки сам процес класичного описування рукописних книг, що його здійснює кодиколог, має характер дослідження – встановлення (на базі використання сукупності методів) автора, назви, часу і місця створення, мови та мовних впливів, змісту, редакцій списків, записів, оздоблення тощо, – то й електронна база даних рукописних фондів, крім мети збереження фонду та реєстраційно-інформативних цілей, мусить мати науково-дослідну мету і повинна давати можливість забезпечити реєстрацію та пошуковий механізм для десятків специфічних параметрів дослідження рукопису. Навіть традиційним елементам бібліографічного опису властива своя спе-

² Дубровіна Л. Д., Гальченко О. М., Іванова О. А. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – Київ, 1992. – 151 с.

цифіка, коли маємо справу з рукописом. Так, для встановлення наукового датування і наукової локалізації необхідно виявити в рукописі цілу низку палеографічних і кодікологічних ознак.

Варто зазначити, що навіть найдетальніший науковий опис рукопису не вважається закінченим: процес його різноаспектного вивчення постійно продовжується, і тому продовжується потреба реєстрації результатів цього процесу. При тому труднощі ідентифікації, атрибуції та встановлення текстової редакції може бути досить значною і повинна допускати на стадії аналізу інтерпретаційні варіанти. Це приводить до створення нових класифікацій досліджуваних елементів книги, розробки схем їхнього опису, виявлення важливих ознак, які забезпечує механізм автоматичного пошуку.

Оскільки самий процес описування рукописної книги, у тому числі і визначення окремих показників, може бути предметом окремого наукового дослідження, може сприяти поновленню або розширенню деталізації схеми опису, то навіть її найповніший варіант ніколи не буває абсолютно достатнім. З появою в науковому дослідженні будь-якого неврахованого раніше фактора або класифікації може з'явитися необхідність відкорегувати існуючі дані або класифікувати рукопис у новому окремому полі (показнику).

З огляду на перераховані вище особливості опису рукописних книг для вирішення поставлених завдань після численних спроб оптимізації структури прийнято універсальний варіант, що пропонує довільну структуру збереження показників у рамках 99 базових розділів та до 99 показників у кожному розділі. Отже, теоретичний запас нараховує близько 10000 показників, що є достатнім для будь-яких експериментів з новими показниками.

База створена на основі СУБД Visual FoxPro 5.0. Для збереження змістовної інформації обрано формат Метод-поля, який дає змогу зберігати текстову інформацію довільної довжини. Це особливо важливо під час описування саме рукописних книг, де текстова інформація, що має істотне значення для опису, не може бути зведеною до фіксованої довжини.

У базі даних у кожному запису може зберігатися одне гіперпосилання на зовнішній файл, наприклад, графічний. Це вирішує проблему зберігання не лише символічної, але й графічної інформації, тому що тільки графічне зображення дає повне уявлення про оформлення рукописів і можливість порівняльного аналізу. Кожний рукопис, як правило, зберігає єдиний стиль оформлення, або для нього можна визначити сполучення стилів. Порівняльна характеристика кількох рукописів з погляду їхнього оформлення допомагає простежити певну тенденцію, а також надає додаткову, можливо, найхарактернішу інформацію для встановлення приналежності пам'яток як до окремого регіону, так і для вузької локалізації (майстерні, скрипторію).

У базі даних є можливість формування довідників, тобто списків визначень, для спрощення введення стандартної інформації або термінів (наприклад, довідники за типом книг, за країною походження паперу та ін.).

Досить важливою проблемою для зберігання описів рукописних книг у базі даних є проблема реєстрації конволютів. Оскільки конволюти становлять декілька кодікологічних об'єктів (іноді навіть різних століть), потрібно зберігати інформацію за їх фрагментами у різних записах. З іншого боку, при первинній реєстрації у бібліотеках вони отримали один реєстраційний номер. Тому прийнято цілком логічне рішення зберігати в одному запису інформацію про конволют та в окремих записах інфор-

мацію за кожною його частиною. При цьому коди фрагментів конволюту отримують додаткову літеру або цифру як ознаку частини чогось більшого.

Практична робота над описами кириличних рукописних книг XVI ст. колекції ІР НБУВ, серед іншого, дала змогу встановити перелік 12 обов'язкових розділів позначників:

Кількість сторінок та стан збереженості. Крім вказівки на кількість аркушів або сторінок надається характеристика аркушів, які можуть бути первісними (тобто належать до часу виникнення рукопису), не первісними, доданими у пізніший час (із дописаним текстом). Тут подається інформація про етапи переробки та втрати тексту. Тоді ж встановлюється час нанесення фоліації, первинної або поновленої пагінації.

Матеріал письма. Вказується матеріал, на якому написано основний текст, формат аркуша та його розміри. Наводяться всі філіграні кодексу із зазначенням аркушів, на яких вони розміщені. Для кожної філіграні вказується відповідний аналог за виданими альбомами філіграней (одним або кількома), встановлюється ступінь ідентичності цьому аналогу.

Організація сторінки. Вказуються розміри поля тексту, кількість рядків, рубрикація тексту, її спосіб: кольором або структурним виділенням компонентів тексту.

Письмо. Реєструється тип письма (установ, півустанов, скоропис) та його часова приналежність, у рамках хоча б півстоліття, а також характеристика почерку, його розміри, та, якщо можливо, його локалізація (український, російський, сербський та ін.), у випадку вживання скоропису обов'язково вказують територіальну приналежність. Якщо рукописна книга написана кількома почерками, наводяться поаркушні межі кожного з них. У випадку конволюту ретельно аналізують часову приналежність кожного почерку. В рубриці зазначають колір чорнила та графічні знаки, виконані кіновар'ю: зазвичай, це ініціали, в'язь у заголовках, іноді крапки.

Мова. Вказується мова або мовна редакція (якщо мова церковнослов'янська) основного тексту рукопису. В окремому полі наводять приклади граматичних, фонетичних, синтаксичних форм, що дають змогу визначити ту чи іншу мову або мовну редакцію. При наявності записів також зазначається їхня мова.

Прикраси. Реєструються всі типи та види прикрас (в'язь, ініціали, мініатюри, заставки, кінцівки, бордюри та ін.) із визначенням їхньої техніки виконання і місця розташування кожного виду цих прикрас.

Зміст. Надається атрибуція тексту, визначення його повноти; для тексту, добре відомого в спеціальній літературі, подають його редакції, ізводи. Важливим є також встановлення структури тексту (передмови, післямови та ін.). До цієї статті не включають текстологічної роботи, вивчення вірогідності тексту, фактологічних досліджень.

Записи. Наводяться всі записи, дотичні до історії походження та побутування кодексу: записи писців, палітурників, записи власницькі, вкладні, дарчі тощо. Всі записи подають мовою оригіналу.

Оправа. Обов'язковою є атрибуція оправи рукопису: визначення її первинності, вторинності, наявності реставрації, реконструкції, поновлення тощо, а також можливих причин її зміни; надається інформація про локалізацію місця її створення, у разі втрати реєструють та аналізують залишки: сліди капталу, шиття блоку, обрізу, форзаців, вид тиснення тощо.

Старі шифри і штампи. Усі бібліотечні або колекційні шифри і штампи (державних установ, навчальних закладів, монастирських або церковних збірок, приватних власників тощо).

*Примітки.**Бібліографія.*

Перераховані розділи є загальними, базовими, їхні текстові описи достатні для першого (верхнього) рівня деталізації, тобто для базового опису. Всі інші показники можуть бути довільно додані як у одиничному, так і в множинному варіанті.

На нинішньому етапі програма дає змогу працювати в таких режимах:

- робота з довідником описів і визначеннями до них;
- безпосередня робота з описами (де й відбувається процес заповнення та корегування полів);
- пошук (контекстний), що дозволяє задавати критерії як загальні, так і для кожного поля окремо;
- страхова архівація інформації;
- контекстна заміна для обраного поля.

Для проведення наукового аналізу описів найзручнішим є режим отримання перехресних таблиць з бази даних. У рядках містяться окремі записи (опису рукопису), у графах – окремі поля, обрані для аналізу.

У дослідженнях основних характеристик рукописної книжності рукописів XVI ст., що базуються на науковому описі масиву рукописних книг, які містяться в Інституті рукопису НБУВ, авторка набула необхідний для застосування у дослідженнях досвід використання БД «Кодекс». Нижче наведено варіанти використання БД «Кодекс» під час вивчення паперу й встановлення закономірностей рубрикації та оздоблення кодексів XVI ст. До обов'язкових 12 полів у процесі дослідження були додані поля, необхідність яких обумовлювали конкретні дослідницькі завдання.

Так, для встановлення місця створення рукописної книги поряд із дослідженням графічних та мовних особливостей тексту, що є вирішальними в цьому питанні, важливе значення для рукописів XVI ст. має також вивчення паперу щодо країни його виробництва, особливо у сумнівних випадках. Тому був проведений аналіз походження паперу всіх досліджуваних рукописів XVI ст.

Висновки за даними переважного використання паперу певного походження у тому чи іншому регіоні написання кирилических рукописів зроблено при такому дослідженні:

– 1 етап. З бази даних була отримана таблиця такої структури: *код рукопису – назва рукопису – дата рукопису – локалізація – матеріал письма.*

– 2 етап. Після аналізу отриманої таблиці вирішено ввести у БД новий показник (ознаку): *походження паперу.* За аналізом матеріалу письма та додатковим вивченням альбомів філіграней заповнено цей показник у БД.

– 3 етап. З БД була отримана таблиця нової структури: *код рукопису – назва рукопису – дата рукопису – локалізація – походження паперу.* Таблицю сортовано за полем *локалізація* і *дата рукопису.*

– 4 етап. Отримані дані проаналізовано для окремих країн локалізації.

– 5 етап. Після аналізу показника *походження паперу* за згрупованими даними отримані такі висновки:

якщо всі проаналізовані кирилическі рукописи ІР НБУВ першої чверті століття створено на папері італійського та французького виробництва (32 од.), то починаючи від другої чверті XVI ст. проявляються чіткі регіональні відмінності у походженні паперу, що використовувався для рукописів;

для написання книг в другій третині XVI ст. в Україні починають використовувати поряд з французьким сілезький папір. З філігранню *кабан* він переважає у більшості українських рукописів ІР НБУВ середини та третьої чверті XVI ст. (53 од.). В останній чверті та наприкінці XVI ст. використовується вже лише польський папір (36 од.). Окремі випадки свідчать про використання польського паперу на українських землях вже з середини століття (3 од.);

щодо рукописів російського походження збірки ІР НБУВ, то вони, на відміну від українських, починаючи від другої чверті XVI ст., здебільшого написані на французькому папері протягом усього століття (36 од.). Лише іноді трапляються випадки використання німецького паперу в середині століття (2 од.) та польського – наприкінці (5 од.);

білоруські та болгарські рукописні книги аналізованої збірки, датовані серединою століття, написані переважно на сілезькому і німецькому папері (відповідно 5 і 6 од.); білоруські рукописи кінця століття – на польському (3 од.);

сербські рукописи (12 од.), створені у різні періоди XVI ст., написані на папері венеційського виробництва.

В результаті вивчення художнього оздоблення рукописів XVI ст. була встановлена відповідність рівня оздоблення типу рукописної книги за характером її використання, що підтвердилося під час аналізу за такими етапами:

– 1 етап. З бази даних отримали таблицю такої структури: *код рукопису – назва рукопису – тип рукопису – оздоблення*.

– 2 етап. Таблицю відсортували за типом рукописних книг та проаналізували згідно з отриманим угрупованням.

– 3 етап. За результатами аналізу вирішили ввести додатковий класифікаційний показник *рівень оздоблення рукописних книг**

– 4 етап. Після внесення до бази даних показника *рівень оздоблення* з бази даних отримали таблицю розширеної структури: *код рукопису – назва рукопису – тип рукопису – оздоблення – рівень оздоблення*.

– 5 етап. Після аналізу показника *оздоблення* за згрупованими даними отримали висновки щодо певної залежності рівня оздоблення рукописних книг від їхнього типу, що подано у вигляді таблиці (див. Табл. 1). Слід зазначити, що, говорячи про тип рукописної книги, у нашому випадку маємо на увазі характер її використання (домашнє або келійне читання, церковний спів, читання вголос на богослужіннях).

* Три рівні художнього оформлення рукописів встановлено відповідно до кількості та різноманітності художніх елементів. **Рівень А.** Мінімальна кількість або відсутність прикрас: заставки, як правило, відсутні; ініціали зрідка прикрашені одним або двома невеликими елементами, звичайно – крапками або завитками; в'язь проста кіноварна, без прикрас; кінцівки трапляються дуже рідко, у вигляді скороченого рядка. **Рівень В.** Здебільша одна заставка, виконана кіновар'ю або кіновар'ю та фарбами; заголовні ініціали плетені або прикрашені елементами рослинного стилю. В'язь у заголовках часто прикрашена рослинними елементами. Як правило, різноманітніші форми кінцівок у межах одного рукопису – скорочені рядки, конуси, усічені конуси тощо – іноді дещо прикрашають. **Рівень С.** Наявність практично всіх розглянутих різновидів оздоблення, іноді ілюміновані рукописи (мініатюри, малюнки). Зазвичай є кілька заставок, в яких використовуються елементи різної форми та конфігурації, часто поєднуються різні стилі та типи оформлення. Різноманітна кольорова гама (три та більше кольорів) у заставках та ініціалах, що виконуються, як правило, в єдиному стилі та творять одне ціле. У кінцівках – у більшості випадків – організація тексту у вигляді різних конусів, хрестів, чаш тощо, які часто прикрашають.

Таблиця 1.

Відповідність тематичних груп рукописних книг XVI ст.
до різних рівнів оформлення рукописів

| Група рукописних книг | Тип рукописної книги за характером використання | | | | |
|---|---|-----------|------------------------|----------------------|------------------------|
| | Загального призначення | Навчальні | Для священо-служителів | Для читців та півчих | Виконані на замовлення |
| Світські книги, Хронографи, Хроніки, Номоканон | Рівень А | | | | |
| Псалтирі | Рівень В | | | | |
| Устави | | | Рівень В | | |
| Богослужбні книги повсякденного призначення: мінеї, тріоді, октоїхи | | | | Рівень А | |
| Богослужбні книги щоденного призначення: служебники, требники | | | Рівень А | | |
| Книги для читання: патристика житійна, проповідницька література | Рівень А | Рівень А | | | Рівень В |
| Лествиці | Рівень А | Рівень В | | | Рівень В |
| Святкові богослужбні книги: святкові мінеї, трипесні | | | | Рівень В | Рівень В |
| Четвероєвангелія | | | Рівень А | | Рівень С |

Одним з аспектів кодикологічного дослідження рукописних книг є вивчення структурного вичленення тексту, яке відбивається у системі рубрикаційного оформлення, що допомагає орієнтації в тексті та його розумінню.

Перевірка залежності системи рубрикації від функціонального призначення рукопису вимагає аналізу інформації з кількох полів бази даних.

– 1 етап. З бази даних отримали таблицю такої структури: *код рукопису – назва рукопису – тип рукопису – організація сторінки – письмо – оздоблення.*

– 2 етап. Таблицю відсортували за типом рукописних книг та проаналізували згідно з отриманим угрупованням.

– 3 етап. За результатами аналізу склали дві таблиці, що відображують систему рубрикації для окремих типів книг (див. Табл. 2 і 3).

Таблиця 2.

Система рубрикації кириличних рукописних книг XVI ст.
для головних структурних елементів тексту

| Структурні елементи | Назви | Основні елементи рубрикації | Додаткові елементи рубрикації | Елементи оздоблення (необов'язково) |
|---------------------|---|--|---|--|
| Євангеліє | Четвероєвангеліє | Колонтитул з ім'ям євангеліста | Ім'я євангеліста під титлом у куті верхнього поля | Заставка, ініціал, кінцівка, в'язь у заголовку |
| Кафізма | Псалтир | Колонтитул з позначенням кафізми | Нумерація на бічному полі | Ініціал |
| Слово | Патристика | Колонтитул з позначенням слова | | В'язь у заголовку, ініціал |
| Місяць | Мінея | | Колонтитул з назвою місяця | В'язь у заголовку |
| Тиждень | Тріодь | | Колонтитул з назвою тижня | Ініціал |
| Богослужіння | Часослов Псалтир слідуваний, Службник Требник | Колонтитул з назвою богослужіння | | В'язь у заголовку, ініціал |
| Діяння та Послання | Апостол | | Колонтитул з назвою | В'язь у заголовку, ініціал (можливі малі заставки), кінцівка |
| День | Євангеліє апракос Апостол апракос | Колонтитул з днем та ініціалом читання | | Ініціал |
| Глас | Октоїх Ірмологіон | Колонтитул з позначенням гласу | | |
| Глава | Небогослужбові книги | Колонтитул з назвою | Нумерація на бічному полі | |
| Зміст | Четвероєвангеліє | | | Мала заставка, кінцівка |
| | Апостол | | | Мала заставка, кінцівка |
| | Лествиця | | | Виконаний у вигляді східців |

Таблиця 3.

Система рубрикації кириличних рукописних книг
XVI ст. для підпорядкованих структурних елементів 1 та 2 рівня

| Структурні елементи | Тип (типи) книги | Основні елементи рубрикації | Додаткові елементи рубрикації | Елементи оздоблення (необов'язково) |
|---|---|---|--|--|
| Зачало | Четвероєвангеліє Апостол | Нумерація кіновар'ю на бічному полі | Інципіт читання на верхньому або нижньому полі | |
| Глава | Четвероєвангеліє Апостол | Нумерація чорнилом на бічному полі | | |
| Тлумачення | Псалтир тлумачний, Четвероєвангеліє Мінея четья | “Т(о)лк” під титлом на бічному полі | | |
| Уривок з євангелія або псалтиря | Псалтир тлумачний, Четвероєвангеліє | “Єв” або “пс” під титлом на бічному полі | | |
| Псалом | Псалтир Псалтир слідуваний | Нумерація на бічному полі | | |
| День | Мінея Тріодь Октоїх | Нумерація на бічному полі | Нумерація у колонтитулі | Ініціал |
| Піснеспів (тройчен, богородичен, мученичен) | Півчі богослужбові книги – Мінея, Тріодь, Октоїх | Скорочені назви піснеспіву під титлом на бічному полі | | Зображення рибки для позначення тройчних |
| Кафізма | Часослов | Нумерація на бічному полі | | |
| Правила та постанови у правових та церковно-правових книгах | Устав Кормча Номоканон Стоглав | Нумерація на бічному полі | Позначка “зри” | |
| “Слава” (кілька псалмів) | Псалтир Псалтир слідуваний | Скорочено “слава” на бічному полі | | |
| Розряд свята | Псалтир слідуваний Мінея Устав | | Значки свят на бічному полі | |
| Молитва | Требник Часослов | | Скорочено “молитва” на бічному полі | |

Розглянуті актуальні питання кодикологічного опису рукописних книг та їхнє практичне вирішення (використання баз даних) дають змогу зробити висновок, що сучасні бази даних – єдиний спосіб реалізувати кодикологічну модель на будь-якій більш-менш значній сукупності рукописів повною мірою, оскільки обробляти та аналізувати такі обсяги інформації без обчислювальної техніки сьогодні вже неможливо.

Оптимальною стратегією щодо інформаційного відображення складних унікальних об'єктів є принцип “від загальних описів до деталізації”. Загальний опис (базові поля) має надати основну інформацію для найширшого кола користувачів. У процесі деталізування інформації спеціалізована фахова (вузькоаспектна) інформація розміщується у додаткових полях, що є максимально деталізованими та формалізованими. Напрями деталізації зумовлені конкретними дослідницькими завданнями та повинні поступово збагачувати всю сукупність інформації щодо кожної конкретної рукописної книги.

Об'єкт дослідження, тобто рукописна книга, є унікальним, оскільки відображає перманентність писемної культури в конкретний період, завдання формалізації ніколи остаточно не вирішується: завжди існує ймовірність появи об'єкта, що не відповідає жодній з прийнятих категорій. Це спонукає до створення проміжних вирішень щодо класифікації та визначення категорій. Поступова деталізація не повинна виключати загально-описові розділи, оскільки деталізовані, а особливо формалізовані показники втрачають можливість відобразити цілісний об'єкт дослідження, яким є рукопис.

Статистичний аналіз таких складних та унікальних за умовами виникнення об'єктів, як рукописна книга, дає можливість отримати характерні ознаки з певним рівнем вірогідності, тому й висновки повинні мати не догматичний, а вірогідний характер.

THE USE OF DATABASES IN THE CODEX STUDIES OF THE MANUSCRIPTS ON THE EXAMPLE OF THE DATABASE «CODEX»

Ol'ha IVANOVA

*The Vernadsky National Library of Ukraine,
3, 40-richchia Zhovtnia Av., Kyiv, 01039, Ukraine, tel. (044) 244-44-18*

The article focuses on the peculiarities describing and cataloguing manuscripts including the computerization; it also reveals how this problem is solved in the Institute of Manuscripts of the Vernadsky National Library of Ukraine in the form of the database «Codex». It presents the structure of the database, the content of the major fields and specific examples of how the database is used for the codex study of the manuscripts of the 16th century, etc. The principle of formalization “from general description to details” is justified; the relevance of the use of modern information technologies in the studies of a large number of manuscripts is emphasized.

Key words: Cyrillic manuscript of the 16th century, code description, databases.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2004

Прийнята до друку 23.03.2006